

SAİD NURSİ VE İNSAN GÖRÜŞÜNÜN TEMELLERİ

[Said Nursi](#), evrenselliğe açık bir dinî ve kevnî bir şuur çerçevesinde insan manasını ele alır. Çünkü İslam, her ne kadar ilhada da düşseler, farklı inançlara da sahip olsalar, insanlar arasında ayırım yapmayan Allah'ın dinidir. Müslüman, tevhidî inanç noktasında ve ehl-i kitaptan olma açılarından Yahudî ve Mesihîlerle kardeşlik bağları bulunur. Aralarında ihtiram ve saygı olduğu sürece düşmanlığa ve husumete yol açacak bir sebep görmez. Hattâ insanî rabitaları dikkate alarak mülhid veya putperestle dahi kardeşlik bağları kurabilir. Belli şartlara riayet edilmesi halinde onlara karşı şefkatle yaklaşır. Onlar için hidayetden başka şey dilemez.

Said Nursi, insanın yaratılmış olma noktasında, Allah'ın mucizeleri arasında en zirve noktada olduğunu, sonsuz kudretinin cesed giydirdiği bir varlık olduğunu söyler. Buna göre insan varlık alemlerinin tacıdır. Kainattaki bütün özellikler, nimetler ve faziletler onun üzerinde toplanmıştır. Varlıkların en şerefli konumundadır.

"Eğer o istidat çekirdeğini İslâmiyet suyuyla, imanın ziyasıyla, ubudiyet toprağı altında terbiye ederek, evâmîr-i Kur'âniyeyi imtisal edip cihâzât-ı mânevîyesini hakikî gayelerine tevcih etse; elbette âlem-i misal ve berzahta dal ve budak verecek ve âlem-i âhiret ve Cennette hadsiz kemâlât ve nimetlere medar olacak bir şecere-i bâkiyenin ve bir hakikat-i daimenin cihâzâtına cami, kıymettar bir çekirdek ve revnaktar bir makine ve bu şecere-i kâinatın mübarek ve münevver bir meyvesi olacaktır."

Aynı şekilde Said Nursi'nin insani manayı anlayışı hem ruhî, hem uzvî bağlar çerçevesinde kendini gösterir. Her iki yönü içinde bulunduğu sufî ekolün kültürel mirası vasıtasıyla, çok mükemmel örneklerle bir araya getirmiştir. Bu yolla amme vicdanı Salih ve kutup şahsiyetlerin kazandırdığı güzel hasletlerle, şan ve şeref hisleriyle yücelir. Tıpkı geçmişte nesiller boyunca takip edilen yol gibi, büyüklüğe, kemâle ve kudsiyete doğru yol alınır. Ferdî ve içtimaî vicdanın bu güzel meziyetlerle dolması ise eşsiz fedakarlık, sabır, müsamaha ve anlayış örneklerini ortaya koymuştur.

Said Nursi'nin takip ettiği yol ve yaptığı açıklamalar, onun ehl-i tasavvuf ve ehl-i sülûkun etkisinde kaldığı ve fikrî gidişatını bu etkinin şekillendirdiğini gösterir. Manevî feyizleri bu çerçevede elde etmiş, bu manevî yolculuğu esnasında karşılaştığı hakikatlerle insanî değerleri tanımlamıştır. Çünkü onun takip ettiği yoldan daha önceden geçen büyük zatlar, pak ve kudsî şahsiyetler kainata ve varlıklar alemine Rabbanî bir açıdan bakmışlardı. Muhabbetlerini, müsamaha ve keremlerini her şeye bu açıdan yöneltmişlerdi. Özellikle de insana hep bu cihetten yaklaşmışlardı. Bu yüzden böyle büyük şahsiyetlerin insanlığa kalplerinin tâ derinliklerinden gelen bir muhabbetle yaklaşmalarını, onlara şefkat ve merhametle muamele etmelerini ve onlara bu zaviyeden bakmalarını garip karşılamamak gerekir.

Aynı metodu Said Nursi de takip etmiştir. Bu metod çerçevesinde hem kainata, hem de insana bakış açısı şekillenmiştir. Bu pak çizgi üzerinde onun akidesi, kainata bakışı, bütün varlıklarla olan alakası ve insanlara olan yaklaşımı kendisini göstermiştir. Bu yüzdendir ki, onun davasının bütün insanlığı kuşatması hiç şaşırıcı değildir. İnsani özelliklerin her bir boyutunu gözardı etmeksizin gayet şumullü bir zaviyeden konuya yaklaşır. Her şeyden önce ona göre insan bu kainattaki en şerefli varlıktır.

[Said Nursi](#)'nin ruhî dünyasının merkezinde iman-ı billah direği vardır. Bütün varlıklara ve insana bu temel direklerle bağlantılı olarak yaklaşır. Bu yönüyle onun en belirgin özelliklerinden birisi, yaşayan bir tevhidî hisse sahip olmasıdır. Bizdeki taklidî yaklaşımın önünü kapatır. Değerlerin korunması ve imanın muhafazasında önemli bir yeri olan esaslar koyar.

Böyle bir tavır, pek çok şeyden feragat eden kişilerden beklenebilir. Bu feragat, İslamî çerçevede Allah'a yönelme, İlahî huzuru sağlayıcı meşguliyetler bulma, ruh ve nefsin tamamıyla bu noktalara yoğunlaştırılması anlamını taşır. Said Nursi'nin iç dünyası ve ruhu da hayatının ilk yıllarından itibaren bu İlahî huzuru yaşamış, aynı çizgiyi hayatı boyunca takip etmiştir.

Diğer yandan değerler ve prensipler manzumesini içinde barındıran İslam akîdesi, tartışmasız olarak tamamıyla insanî bir akîdedir. Çünkü, müntesipleri çok yüksek tabakalara ulaşmışlardır. Bu şahsiyetler Resulüllah'ı (a.s.m.), Sahabe-i Kiramı ve tabîni en güzel şekilde kendilerine örnek ve rehber edinmişlerdir. Himmət, rahmet ve izzetleri için bu yüce insanları dayanak noktası kabul etmişlerdir. Aynı şekilde İslam tarihindeki olaylar, insanî manaları en parlak şekilde sergileyen sayısız örneklerle doludur. Bunların hepsi Said Nursi'nin sürekli olarak vurgu yaptığı öğretiler ve değerlerdendir. Fikir ve düşünceleri bu zengin miras üzerine kurmuş, onların sancaktarlığını yapmış, bu çizgiyi kendi hayatı boyunca takip etmiştir.

Diğer yandan Said Nursi, Batı ve Doğu medeniyetleri arasında çok şiddetli mücadelelerin yaşandığı çalkantılı bir dönemde yaşamıştı. Batı, çeşitli yöntemlerle haçlı saldırılarına devam etmekteydi. Esas hedefi ise Müslüman toplumları kendi benliklerinden uzaklaştırmak ve onlar üzerinde tam hakimiyet kurmaktı. 19. ve 20. asırlar haçlıların İslam dünyasına acımasızca gerçekleştirdiği saldırılara sahne olmuştu. Bu dönemler Said Nursi'nin de yaşadığı zaman dilimini oluşturuyordu.

Yaşanan bu olaylar aynı zamanda Said Nursi'nin insanîyet görüşünün şekillenmesinde de etkili oldu. Bu insanîyet düşüncesi, onun hayatı boyunca sürekli olarak dile getirdiği ana meselelerden birisini teşkil etti. Bu görüş iki ana dönemde daha da belirginleşti. Birincisi, tek başına, neredeyse hiç kimsenin onu tanımadığı bir şekilde İstanbul'a girdiği günlerdi. Bu şehirle olan ilk buluşma tabii olarak onun düşünce ve şuur dünyasında bir genişlik meydana getirmişti. Anlayış ve bakış ufku alabildiğine genişlemişti. Olaylara ve özellikle insanîyet meselesine farklı boyutlarla bakabilme melekesini kazandı.

Birinci Dünya Savaşı esnasında çeşitli siyasi ve sosyal çalkantıların hüküm sürdüğü şartlar altında, bu şehre ikinci kez geldiğinde bir çok açılardan olduğu gibi, insaniyet meselesindeki kanaatleri de büyük bir açılım yaşadı.

Onun bu değişim yolculuğu, pek çok olayların ve tarihi hadiselerin patlak verdiği stratejik yerlerde bulunmayı tercih edişinden ve Kur'an'dan istifadeyle insaniyete bakış açısını şekillendirmek isteyişinden kaynaklanıyordu. Böylelikle olaylar ve gelişmeler üzerindeki teemmül ve tefekkürü onun insaniyet görüşünü olgunlaştırıyordu. Hakikaten o, her fırsatta İslamdan ve Müslümanlardan bahsediyor ve bunlar ile terakki ve medeniyet arasında bağlar kurmaya çabalıyordu. Bu gayretlerinin ardındaki gerçek, bu değerlerin şiddetli bir şekilde savunulması, bir açıdan insaniyetin savunulmasıydı. Çünkü İslam hiçbir zaman insanlar için medeniyetten başka bir şey sağlamamıştı ve bundan sonra asla sağlamayacaktı. İnsanları birbirinden ayıran ırkçılık gibi olumsuz cereyanları yok ediyordu. Çünkü, İslam yolunda sadakatle yol almak, Allah tarafından belirlenen esaslar çerçevesinde evrensel bir hareket tarzıydı.

İslam medeniyetinin asırlar boyunca pek çok örneklerini ortaya koyduğu evrensellik, kardeşlik, insanlık arasında şekli ayırıcılığı ve farklılıkları öne çıkarıcı her türlü unsuru unsuru ortadan kaldıran kudsî dayanışma mefhumları ne yazık ki yaşadığımız asırda ortadan kalkmıştı. Buna karşılık [Said Nursi](#), insaniyet yaklaşımına paralel olarak Türklerin veya Arapların ön plana çıkarılması, ırk ve ayırıcılığın desteklenmesi yönüne asla gitmemişti. Bunların yerine o, İslamın evrenselliğine vurgu yaptı ve eşitlik prensibinin her alanda hüküm sürmesinin lüzumu üzerinde durdu. Bu doğrultuda bütün milletlerin ve toplumların İslam paydası altında, Muhammedî mesajı taşıma şerefine sahip olduğuna vurgu yaptı. Hilâfet (insanın halifeliği) gibi kudsî bir şeref varken, kavmî veya ferdî değerlendirmelerin böyle bir şerefin önüne asla geçemeyeceğini dile getirdi.

Said Nursî'nin ruhî yapısı, kendi uhrevî aleminden kendini göstermiş ve ehl-i arz tarafından büyük bir iştiyak ve tazimle karlısanmış gibiydi. Bu yönüyle İslamın sancağını taşıma, Kur'an'ın

izzetini sergileme ve her iki aleme bu kaynakların nuruyla bakabilme görevlerini üstlenmişti. Bu şekilde Said Nursi beşeriyete Rabbanî bir açıdan bakabilme yöntemlerini sunmuştu. Bilindiği gibi insanlar birbirlerinden ancak salih amel işlemeleri açısından ayrılırlar. Acaba hangi salih amel İslam sancağını yükseklere kaldırma hizmetinden daha üstün olabilir? Bu öyle büyük bir salih ameldir ki, Said Nursi Türk ve Arap milletlerinin diğer milletlerden daha fazla bu şerefe nail olduklarını belirtir. Ancak onun bu değerlendirmesinde kesinlikle ırkçılık, şövenizm veya taassubun küçük bir şaibesi dahi bulunmaz.

Said Nursi, yaşadığı dönemde insanların farklı siyasi görüşleri, farklı ideolojileri, farklı medeniyet anlayışları, varlık alemlerine farklı yaklaşımları olduğunu ifade etti. Özellikle Batı medeniyetinin pek çok medeniyetleri, milletleri ve toplumları boyunduruğu altına aldığını, kuvvetle, silahla, kandırma ve aldatmalarla onları sürekli olarak yanılttığını dile getirdi.

Said Nursi ayrıca, Batı medeniyetinin her alanda kurduğu hakimiyet neticesinde Müslüman insanın ezilen, Batı insanının ise ezen konumunda olduğunu gözlemledi. Her iki taraf arasında gerçekleşen mücadeledeki şartlar hiç de eşit değildi. Üstelik Batı sürekli olarak ilim, teknik ve medeniyet açılarından yeni başarılarla imza atıyor, toplumlara ve bütün insanlığa öyenik azgınca icraatlarına devam ediyordu.

Yaşadığı asırda birbirinden farklı iki medeniyet örneğinin birarada bulunduğunu, ancak bunların değer, dinamiz ve etkinlik bakımlarından birbirleri arasında büyük farkların bulunduğunu yakından idrak etmişti. Bunlardan birisi, insanı geçmişin kötülüklerle dolu kayıtları altına alıyor, yaşadığı zaman içinde ise birbiri ardından gelen bela ve sadmelere karşı savunmasız bir halde bırakıyordu. Buna karşılık diğer medeniyet ise, insanı bütün kainatla dost hale getirerek, sanki yeniden dünyaya gelmiş gibi içinde yaşadığı aleme bakmasını, böylelikle Kur'anî mesaja ehil hale gelmesini ve dosdoğru yolu bulmasını sağlıyordu.

Birincisi insanları kibir ve böbürlenmeye götürürken, kendisi için herşeyi helâkete götürmeyi göze aldırabiliyor, insaniyetin şerefini ayaklar altına almaya ve mukaddesatı yerle bir etmeye yöneltiyordu. Halihazırdaki medeniyetin ortaya çıkardığı bu anlayış, toplumları alt-üst eden problemleri doğuruyor, insanî ölçülerin kaydı dışına çıkan ilî gelişmelerden aldığı destekle daima akla itibar ettiriyordu. Buna karşılık diğer medeniyet ise fitrattaki cevheri ortaya çıkarma, doğru yolu bulma ve çok yüksek değerlere kolaylıkla terakki edebilmenin yollarını gösteriyordu. [Said Nursi'ye](#) göre, Batı medeniyeti içinde bir de müsbet faktörler vardı. Bu yönü insaniyet için hayırlara vesile olabilecek mahiyetteydi. Bu yüzdendir ki, Avrupa'nın İslama hamile olduğu hükmüne varmıştı. Bu durum ise, ya İslamın Batıda hızla yayılması şeklinde, veya tedrici olarak Hıristiyanlığın tasaffi ederek Kur'an'a yaklaşması ile gerçekleşecekti. Her iki durumda da insanlık Hakka ulaşma noktasında çok büyük mesafeler katedecek, Hak yolunu bulacak, insaniyeten terakki edecekti.

İşte, Nurculuğun maksatlarından birisi, iki kutup arasında kalan insanın insanlığından geriye kalanları kurtarmak, Müslümanın himmetini yenilemek, böylece onu yaratılıştaki özelliklerine tekrar döndürmek ve beşeriyetinden kaynaklanan vehimlerle yolunu saptırmayacak şekilde yolunu aydınlatmaktır. Böylelikle insanı İslamın parlak meziyetleriyle donatmak ve en yüksek yüceltmek neticeleri hasil olmuştu. Neticede insanlığın önüne salâh yoluna ulaştıracak şartlar ve imkanlar hazırlanmıştı. Batı medeniyetinden uzaklaşan Müslüman için aslına dönme fırsatı doğmuştu. Böylece Müslüman, her türlü iflasın eşiğinden dönmüştü. Zira Müslüman, kendisini kurtarmaktan dahi aciz hale gelmiş, başına gelen musibetlerle paramparça olmuştu. Bu şartlar altında tutunacağı bir dayanağı kaybetmenin yanısıra, kendisini hayra ulaştıracak kabiliyeti, istidat ve fitratı da zayı etmişti.

Bu durumda Müslümanın içine düştüğü zarar, çift yönlü bir zarardı. Bir cihetten üzerini bir örtü gibi saran çöküntünün altında ezilirken, diğer cihetten de, medenileşme yarışında çok gerilerde kalmış, tam anlamıyla bir faciayla yüzyüze gelmişti.

İşte böyle dehşetli bir medeniyet mücadelesi esnasında Said Nursi ortaya çıktı. Elinte Kitabullah vardı. İnsanları en güzel öğütlerle ve metodlarla Allah'ın yoluna çağırıyordu. Gayesi, Kur'an'ın talimini olabildiğince genişleterek insandaki insaniyet ruhunu

---

güçlendirmektir.

Medeniyetler çatışması bağlamında çağdaş insanlık: İhtilaflar çerçevesinde yaşamsal mücadele

Said Nursi, iktisadi dengeler düzleminde yaşanan bozulmanın detaylı olarak beşerî değerler ve ahlâk alanlarında yansımalarının olduğunu, bireyle ve toplumlar arası, hattâ halklar ve milletlerarası ilişkileri temelinden bozduğunu inkar etmez. Zincirleme olarak yeryüzünün tamamı bu çalkantılardan nasibini almaktadır. Bir eserinde Said Nursi şöyle diyor: "Bütün ihtilâlât-ı beşeriyenin madeni bir kelime olduğu gibi, bütün ahlâk-ı seyyienin menbaı dahi bir kelimedir:

"Ben tok olayım; başkası açlıktan ölse bana ne!"

İnsanın enaniyeti, halkların ve medeniyetlerin enaniyeti, kaşkalarının yaşam kaynakları üzerinde hakimiyet kurmak ve gasbetmek temelleri üzerine kuruludur. Bu ise küçük bir menfaat için savaşmayı, cedelleşmeyi gerektirir. Prensibi, "*Sen çalış, ben yiyeyim*"dir. "*Evet, hayat-ı içtimaiye-i beşeriyede havas ve avam, yani zenginler ve fakirler, muvazeneleriyle rahatla yaşarlar.*"

Buna karşılık Kur'an'ın şiarı şudur:

"Kur'ân, birinci kelimeyi, esasından 'vücub-u zekât' ile kal' eder, tedavi eder. İkinci kelimenin esasını 'hurmet-i ribâ' ile kal' edip tedavi eder. Evet, âyet-i Kur'âniye âlem kapısında durup ribâyâ 'Yasaktır' der. 'Kavga kapısını kapamak için ribâ kapısını kapayınız' diyerek insanlara ferman eder, şakirtlerine 'Girmeyiniz' emreder."

[Said Nursi](#), o parlak şuuruyla, günümüz dünyasındaki medeniyet mücadelesinin insanla ilgili iki bakış açısı, iki görüş ve anlayıştan kaynaklandığını tespit eder. Bunlardan birisi kuvveti yücelten ve başkalarını ezmenin yollarını arayan kafir görüş, diğeri es insanlar arası muhabbeti, müsamahayı ikame etmeye, aradaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırmaya çalışan mü'min görüşür.

Bu iki tarafın şartları maddî kuvvet açısından müvazeleneli değildir. Bir galiple mağlubun zuhur etmesiyle vuku bulmuş, geçmiş asırlarda ve günümüz dünyasında gözlemlenen sömürüler zuhur etmiştir. Bu gelişmeler insani değerlerin ve kemal özelliklerinin hiçe sayılmasıyla sonuçlanır.

Sömürge güçleri kendi menfaatleri doğrultusunda prensipler ortaya koymuş, insanlığı

---

geri plana atar. Bu yolla fitratın sınırlarını aşmış, insanlığa uymayan uygulamalar sergiler. Bu mücadele sadece medeniyetler ve dinler seviyesinde kalmaz, Batı kendi arasında da sömürgeciliğe dayalı menfaat gruplarına bölünür, neticede iki büyük dünya savaşının patlak verir.

Bir süre sonra yine Batı tarafından geliştirilen demokrasi ortaya çıkar. Demotrasi, bireysel hürriyeti temel esas olarak kabul etmektedir. Ancak başkalarına hükmetme neticesini doğuran Batılı laiklik örnekleri pişisıra ortaya çıkmaya başlar.

Aynı şekilde kendisini çok büyük gölişmelerin benzersiz örneği olarak kabul eden ve maddî kalkınmayı en ileri seviyelerde gerçekleştirdiğini her fırsatta kabul ettirmeye çalışan Batı medeniyeti, değerler ve ahlak alanlarında beşeriyeti çok büyük sıkıntılarla yüzyüze bırakır.

Çünkü, çağdaş medeniyetin şerleriyle kendini baybeden insan, diğer insanlara her türlü kötülüğü yapabilir, sadece insanlar için değil, çevreye, tabiate ve bütün varlık alemine karşı bir tehdit unsuru olur.

Said Nursi, büyük ilmî atılımlar ve büyük maddî gelişmeler kaydeden çağdaş Batı medeniyetinin, insan ruhunun ihtiyaçlarına cevap verme, hayırlara ve faziletlere kapı aralama ve diğer insanî özelliklere değer verme açılarından hiçbir katkısının bulunmadığını belirlemiştir.

Batı medeniyetinin şekillendirdiği çağdaş insan, hiçbir değeri dikkate almaksızın sürekli kazanmak, kazancını sürekli artırmanın yollarını aramak, sınırsız olarak bir şeylere sahip olmaya çalışmak için yaşadığını düşünür. İşlerini şeref ve adalet ölçülerine vurarak yapma, kardeşlik ve insaniyet anlayışına uygun hareket etme gibi özellikler böyle bir insanda bulunmaz.

İşte bu şekilde Batı medeniyeti fitrata ters bir ahlâkî yapıyı ortaya çıkarmıştır. Modern medeniyetin doğurduğu Batı dünyası, hikmet düsturları dışında işleyen bir değerler sistemiyle dokunmuştur. Çünkü onun değer ölçüsü, Allah'ın koyduğu kanunlar ve prensiplere tamamen zıttır.

Belki de, yaşadığımız zaman diliminde insanî vicdan üzerine işlediği en tehlikeli muhalefet -[Said Nursi'nin](#) de söylediği gibi- bütün ekonomik işlemlerde faizin yerleştirilmesiydi. Bütün medenî kurumlar tamamıyla faiz esası üzerine kurulu olarak işlemekteydi. Bu yolla Allah'ın insanlardan yapılmasını istediği tekâfül, teavün ve tesanüd gibi güzel hasletler ortadan kalkıyordu. Kaldı ki, bu özellikler beşerin tabiatında olan ve fitratlarının selâmeti için gerekli özelliklerdi.

Malumdur ki faiz ve faizle muamelede bulunmak, siyonizmin öğretilerinin odak noktasını oluşturur. Kendi değer sistemlerine göre faiz, kendi aralarında değil, Yahudi olmayanlarla muamelelerinde geçerli bir prensiptir. Çünkü onların bu sistemlerine göre Yahudilerin

---

dışındakiler düşmanlarıdır ve onlara faizle muamele ederek zarar vermek gerekir. İşte düşmanlık ruhunun ortaya çıkardığı şaşkırtıcı tablo! Dünyanın dört bir yanında bütün milletler ve toplumlar faizle muameleyi hâlâ büyük bir iştiyakla sürdürmekteler.

Yahudi ve Hıristiyan Batı medeniyetinin ortaya çıkardığı isyankar ruhtan neşet eden insan tipi, toplumsal çalkantıların kaynağı olmuştur. Günümüz şartlarında bu medeniyetin bütün temellerinin sarsılmaya başlaması hiç de şaşılacak bir gelişme değildir. Bütün haşmetine rağmen sadece bir asır ayakta kalabilmiştir. Kaldı ki, o bir asırda da insanlığa iki dünya savaşını tattırarak, ardarda gelen dehşetli hadiselerin dışında hiçbir şey sunmamıştır.

Said Nursi'ye göre Batı medeniyeti insanlığa hakiki gayeler olarak maddî düzeni göstermiş, bunun sonucu olarak da zarardar, şerden ve fenâdan başka bir şey getirmemiştir. Maddî alemdeki tahribatı, insanın fitratında da acımasızca gerçekleştirmiş, böylece insanlığın hayra ve iyiliğe olan kabiliyetlerini dumura uğratmıştır.

Buradan hareketle Said Nursi, Müslümanları böyle bir tehlikeden uzaklaştırmanın gayreti içinde olmuştur. Hatta bu gayretleri sadece Müslümanlarla sınırlı kalmamış, ehl-i tikattan faziletli insanları da kuşatmıştır. Bunu, maddî alanda beliren büyük tehlikelere karşı bir set çekme maksadıyla yapmıştır. Modern medeniyet insana günlük yaşamında pek çok imkan ve konfor sunmuştur. Ancak bunu yaparken küfür, inkar ve dalâleti de şuurlatma yerleştirmeye gayret etmiştir. İnsanla Yaratıcısı arasındaki bağları koparmanın bütün yollarını denemiştir.

Medeniyet ve teknoloji alanlarında gerçekleştirilen yenilikler, başarılar ve maddî keşifler insanların gaflet, hata ve inkar denizine daha derinlemesine dalmasına sebep olmuştur. Muasır insanın zındıka ve dinsizlik akımlarına sürekli maruz kalması, aslında kökü eskilere dayanan eski dinsizlik felsefesinin farklı bir şekilde kendini göstermesine, küfrün açığa çıkması ve ruhlara yerleşmesi için modern teknikleri kullanmasına bağlıdır. Materyalistler, ilim ve teknoloji alanında insanlık namına elde edilen başarıları, inkarcılık düşüncelerine birer delil ve şahid olarak göstermişler, Allah'ı Rab olarak kabullenmenin yerine insanı tanrı yapmaya çalışmışlardır.

İslam ümmetinin bu şiddetli dönemde yaşadığı hüsrana, fikir ve felsefe alanlarında da hüsrana uğramasıyla sonuçlanmış, maddî inkarcılık görüşlerine karşı güçlü cevaplar verememiştir. Daha da kötüsü İslam ümmeti yeniden ayağa kalkmasını sağlayacak sebepleri ve araçları da kaybetmiş, dinden alabildiğine uzaklaşmıştır. Bu yüzden de Allah'ı onların batılılaşma kafilesine kapılıp, kendi asıllarından uzaklaşmalarına müsaade etmiştir. Böylece Müslümanların pek çoğu şerefli bir hayata ulaşma hedeflerinin gerçekleşmesini, böylesi eksik ve yanlış bir yola bağlamışlardır.

Kafasında iki gözü bulunan herkes açık bir şekilde görecektir ki, batılılaşma yoluna baş koymamız, Batının maddeci medeniyetini örnek almamız, bizim durumumuzu daha da kötüleştirmekten başka bir sonuç doğurmamıştır. Buna rağmen her türlü özelliğimizi Batıya göre şekillendirme, içine düştüğümüz hüsrandan batılılara benzeme yoluyla kurtulma gayretini sergilemekteyiz. Bütün himmetimizi, gayretimizi, hamiyetimizi ve enerjimizi bu yolda harcamaktayız.

Bu noktada Said Nursi isimli bir şahıs ortaya çıkmış, çöküntülerle boğuşan ümmetin bu

---

halden kurtulup, yepyeni bir çağır açabilmesi için in ilacını sunmuştur. Batılılaşma ve Hıristiyanlaşmaya son hız yelken açan Müslümanların bozulup dağılmalarının önüne geçmek için çareler ortaya koymuştur.

[Said Nursi](#), İslam ümmetinin böylesi fırtınalı bir dönemde bütün hamiyetlerini Kur'an'a yoğunlaştırmaları gerektiği görüşündedir. Ancak bu yolla Müslümanlar tamamen yok olmaktan kurtulabilirler. Çünkü bu yolla iman gücünü elde eden Kur'anî insan tipi ortaya çıkacak, küfre karşı rahatlıkla durabilecek, tekrar ayağa kalkabilecek ve diğer insanlara öncülük yapabilecektir.

Bu çerçevede Said Nursi, İslam toplumlarının kaybettikleri değerleri tekrar ortaya çıkarır. Böylece toplumların daha kolay bir şekilde bu değerlere ulaşabilmelerine, ahlak, örf ve usul olarak benimsemelerine imkan sağlar. Burada hemen belirtelim ki, ruhî, medenî ve kayemî (değersel) özelliklerin bir tek toplumda farklı farklı oluşundan hareketle birbirinden farklı ölçülerin kendini göstermesi, farklı görüşlerin ortaya çıkması ve ayrı ayrı yönelişlerin olması garip karşılanmamalıdır. Hele bir de Batı medeniyetinin ihdas ettiği kötü örneklerin bütün şiddetiyle hâlâ varlıklarını sürdürdüğü bir ortamda.

Said Nursi, büyük ölçüde Batı değerleriyle ve Batı medeniyetinin ahlakî prensipleriyle şekillenen modern İslam toplumlarının tabiatı, ruhî yapısı ve özellikleriyle birbirinden farklı iki insan tipiyle karşı karşıya bulunduğunu ortaya koyar: Kur'anî insan ve Firavunî insan.

Hristiyan Batının etkisiyle, İslam ümmetinin pek çok evladı kendi değerlerinden uzaklaşmıştı. Buna karşılık Kur'anî öğretilerle, giderek genişleyen örnek bir kitle yetişmekte.

Batılılaşma, bencillik fikrini, ferdiyetçiliği ortaya çıkardı. İnsanların gururunu, enaniyetini ve faydacılık yönlerini sürekli canlı tutmaya çalıştı. Said Nursi Batı medeniyetinin dayandığı felsefe ile Kur'an'ın ortaya çıkardığı insan tipleri arasındaki kıyaslayı şöyle lapar:

"Senin hâlis tilmizin, bir firavundur. Fakat, menfaati için en hasis birşeye de ibadet eder bir firavun-u zelildir. Her nâfi şeyi kendine rab tanır.

Kur'ân'ın hâlis tilmizi ise abddir. Fakat âzam-ı mahlûkata da ibadete tenezzül etmez. Ve âzam-ı menfaat olan Cenneti, gaye-i ibadet kabul etmez bir abd-i azizdir.

Hem senin tilmizin, mütemerrid ve muanniddir. Fakat, bir lezzet için nihayet zilleti kabul eden ve bir menfaat-i hasise için şeytan gibi şahısların ayağını öpmekle zillet gösteren bir miskin-i zelildir.

Kur'ân'ın tilmizi ise, mütevazi, heyyin, yani âsan ve leyyin, yani yumuşaktır. Fakat, Fâtırının gayrına, daire-i izni haricinde tezellüle tenezzül etmez.

Hem senin tilmizin, cebbar ve mağrurdur. Fakat kalbinde nokta-i istinad bulmadığı için, zâtında gayet aczle âciz bir cebbar-ı hodfuruştur.

Kur'ân'ın tilmizi ise fakir ve zayıftır; fakr ve zaafını bilir. Fakat onun Malik-i Kerîmi ona iddihar ettiği servetle müstağnidir. Seyyidinin nihayetsiz kudretine istinad ettiği için kavîdir.

Hem senin tilmizin menfaatperest ve hodendişliktir ki, o tilmizin gaye-i himmeti, nefis ve batnın hevesatını tatmindir. Ve menfaat-i şahsiyesini, bazan kavminin menfaati içinde kavminin menfaati namıyla; ve menfaat-i nefsinin, menfaat-i millet namıyla arar. Ya rikkat-i cinsiye eleminden kurtulmak ister; veya hırsını veya gururunu veya hubb-u cahını o milliyetperverlik cihetinde teskin eder. Elhasıl, nefisinden başka hakikî hiçbir şeye muhabbet etmez. Herşeyi kendi nefesine feda eder.

Kur'ân'ın tilmizi ise, yalnız liveçillah ve rıza-yı İlâhî için ve fazilet için o derece nefsinin menfaatinden tecerrüd eder ki, Cennet-i ebediyeyi dahi hakikî maksat ve gaye-i ibadet yapmaz. Nerede kaldı ki, bu dünya-yı zailenin fâni olan menafii onu, hakikî maksat ve gayesinden çevirsin."

İnsana yönelik sürekli darbeler ve saldırılar bitmeksizin devam etmiş, maddî ve manevî çalkantıların bir neticesi olarak hayatı altüst olmuştur. Buna karşılık Kur'anî hakikatler her iki alemin insanlarını Allah'a dönmenin ve O'nun yoluna sıkıca sarılmanın şart oluşunu her zaman ortaya koymaya devam etmiştir. Bütün bu gelişmeler esnasında Allah'ın yoluna insanları davet edenler hep varolmuş, bu insanlar yaptıkları çalışmalarla Kur'anî izzete lâyık bir çizgiyi takip etmişlerdir. İnsanlara hep hayrı göstermişler, sükûnetin hakim olması için çalışmışlar, kemale, istikamete, tevazuya ve örnek ahlaka dair en güzel örnekleri sergilemişlerdir.

İnsanın sürekli yenilenmesi, imanın da sürekli yenilenmesini gerektirir.

[Said Nursi](#), insanın sürekli hareket halinde olduğuna, değişime uğradığına, bir hâl üzere sürekli kalmadığına inanır. Bu hareket ve değişim ise ancak sekînet, taahhüd ve doğru yolun gösterilmesiyle istikamet üzere devam eder. Buradan hareketle insan her yönüyle sağlam muhafazalar altında olmaya, imanın sıcaklığını sürekli canlı tutmaya ihtiyacı vardır. Bu ihtiyacı sağladığı ölçüde kulluk görevlerini ve medenî özelliklerini her an sergileyebilir. Bu konuda Said Nursi şunlar söyler:

"İnsanın hem şahsı, hem âlemi her zaman teceddüt ettikleri için, her zaman tecdid-i imana muhtaçtır. Zira insanın herbir ferdinin mânen çok efradı var. Ömrünün seneleri adedince, belki günleri adedince, belki saatleri adedince birer

---

ferd-i âhar sayılır. Çünkü, zaman altına girdiği için, o ferd-i vahid bir model hükümüne geçer, hergün bir ferd-i âhar şeklini giyer.

Hem insanda bu taaddüt ve teceddüt olduğu gibi, tavattun ettiği âlem dahi seyyardır. O gider, başkası yerine gelir. Daima tenevvü ediyor, hergün başka bir âlem kapısını açıyor. İman ise, hem o şahıstaki her ferdin nur-u hayatıdır, hem girdiği âlemin ziyasıdır. Lâ ilâhe illâllah ise, o nuru açar bir anahtardır.

Hem insanda madem nefis, hevâ ve vehim ve şeytan hükmediyorlar; çok vakit imanını rencide etmek için, gafletinden istifade ederek, çok hileleri ederler, şüphe ve vesveselerle iman nurunu kaparlar.

Hem zâhir-i şeriate muhalif düşen ve hattâ bazı imamlar nazarında küfür derecesinde tesir eden kelimat ve harekât eksik olmuyor. Onun için, her vakit, her saat, hergün tecdid-i imana bir ihtiyaç vardır."

Burada mescidin ve onunla olan bağları güçlendirmenin önemi görülüyor. Aynı zamanda farzların ve şearir olan uygulamaların oynadığı önemli rol de kendisini gösteriyor. Aynı zamanda burada, cemeatleşmenin ve insanlarla irtibatı sağlamanın faydaları da anlaşılıyor. Bu konularda ne kadar dikkatli, istekli ve gayretli olunursa o kadar fayda sağlanacağı da dikkati çeken ayrı bir noktadır. Âdetlere bürünüp adeta uykuya dalmak ise nefsin canlılığını yok eden bir özelliktir. Yeknesaklık ve alışkanlıklara sığınma şuuru köreltir, hisleri kırar, zevkleri kurutur ve heyecanı heder eder.

Bu sebeplerden dolayı Said Nursi, himmetin ve uyanıklığın sürekli yenilenmesinin önemi üzerinde durur. Basiretinin kuvvetiyle, talebeleri ve yakın dostlarıyla birlikte tekrar tekrar tutuklanmasına ve hapislere atılmasına rağmen sürekli yenilenmenin önemini ve faydalarını anlatmıştır. Hapis şartlarında dahi ders alma himmetleri ve imanlarını kuvvetlendirme istekleri hep canlı kalmıştır.

Said Nursi, cihad yolunun insanlara sahiplenme özelliğini miras bıraktığını, bu özelliğin ise himmet ve hamiyet zayıflığını ortadan kaldırdığını idrak etmiştir. Buradan hareketle köklü bir programın gerekliliğini, yüksek medeniyet maksatlarını içinde barındıran bir projenin lüzumunu, böyle bir programın hayata geçirilmesi için de yenilenme, uyanık olma ve harekete geçmeiçaçlarının kullanılması gerektiğini, tâ ki ümitsizlik, karamsarlık ve boşvermişlik hastalıklarının tedavi edileceğini ifade eder.

İnsan: Yaratılış mucizesi.

"Cenâb-ı Hak insanı bütün esmâsına câmi bir ayna ve bütün rahmetinin hazinelerinin müddeharâtını tartacak, tanıyacak cihazata mâlik bir mucize-i kudret ve bütün esmâsının cilvelerinin vaziyetlerinin inceliklerini mizana çekecek âletleri hâvi bir halife-i arz suretinde halk etmiştir. Onun için, hadsiz bir ihtiyaç verip, maddî ve mânevî rızkın hadsiz envâına muhtaç etmiştir. İnsanı, bu câmiyete göre en âlâ bir mevki olan ahsen-i takvime çıkarmak vasıtası, **şükürdür. Şükür**

---

olmazsa, esfel-i sâfilîne düşer, bir zulm-ü azîmi irtikâp eder."

Bu görüşlerinde [Said Nursi](#) insanın konumunu belirlemiş, onun halifeliğini önemli bir noktaya yerleştirmiştir. İnsan hiç tartışmasız bir yaratılış mucizesi ünvanına sahiptir. Çünkü Kudret-i İlahiye tarafından doğrudan şekillendirilmiş, kendisine sayısız kabiliyetler, yetenekler verilmiş, bu özellikleriyle bütün varlıklar içinde en üstün mevkiye konulmuştur.

"Cenâb-ı Hak, kemâl-i kudretiyle, nasıl birtek şeyden çok şeyleri yapıyor, çok vazifeleri gördürüyor, bir sayfada bin kitabı yazıyor. Öyle de, insanı, pek çok envâ yerinde bir nev-i câmi halk etmiş. Yani, bütün envâ-ı hayvânâtın muhtelif derecâtı kadar, birtek nevi olan insan ile o vezâifi gördürmek irade etmiş ki, insanların kuvâlarına ve hissiyatlarına fitraten bir had bırakmamış, fitrî bir kayıt koymamış, serbest bırakmış. Sair hayvânâtın kuvâları ve hissiyatları mahduttur, fitrî bir kayıt altındadır. Halbuki insanın her kuvâsı, hadsiz bir mesafede cevelân eder gibi, gayr-ı mütenâhi cânibine gider. Çünkü insan, Hâlık-ı Kâinatın esmâsının nihayetsiz tecellîlerine bir ayna olduğu için, kuvâlarına nihayetsiz bir istidat verilmiş."

Buradan hareketle Said Nursi, insanın bu arzî varlığıyla, kendisine münasib şerefi, keremiyle, Halıkının kendisine tahsis ettiği özellikleriyle uyumlu hareket etmesi gerekir. Bu yüce ve yüksek mertebeye aykırı davranmak hiç doğru olmaz. Çünkü bu yolla insan doğru yoldan ayrılmış, Allah'a karşı olan sorumluluklarına ihanet etmiş olur.

"Fâtır-ı Hakîm, kemâl-i kudret ve hikmetini göstermek için, az birşeyden çok mahsulât aldırır ve bir sayfada çok kitapları yazdırır ve birşeyle çok vazifeleri yaptırdığı gibi, beşer nev'i ile de binler nev'in vazifelerini gördürür. İşte o sırr-ı azîmdendir ki, Cenâb-ı Hak, insan nev'ini, binler neveleri sümbül verecek ve hayvânâtın sair binler neveleri kadar tabakat gösterecek bir fitratta yaratmıştır. Sair hayvânât gibi kuvâlarına, lâtifelerine, duygularına had konulmamış; serbest bırakıp hadsiz makamatta gezecek istidat verdiği için, bir nevi iken binler nevi hükmüne geçtiği içindir ki, arzın halifesi ve kâinatın neticesi ve zîhayatın sultanı hükmüne geçmiştir."

"İşte, nev-i insanın tenevvünün en mühim mayası ve zembereği, müsabaka ile, hakikî imanlı fazilettir. Fazileti kaldırmak, mahiyet-i beşeriyenin tebdiliyle, aklın söndürülmesiyle, kalbin öldürülmesiyle, ruhun mahvedilmesiyle olabilir."

Buradan hareketle Said Nursi'nin en kötü ve en büyük hıyanet olarak insanın inkara ve küfre sapmasını göstermesi hiç de şaşılacak bir husus değildir. Çünkü böyle bir tavır ve hıyanet, sadece kendisini bağlamaz. Aynı zamanda bütün insanlığa ve bütün varlıklara karşı yapılmış bir hıyanettir. Çünkü bütün varlıkların her halleriyle kabul ve tasdik ettikleri hakikatleri hiçe saymak gibi bir suç işlenmiştir. Bu bütün insanî özelliklere, bütün kainatta cari olan kanunlara karşı işlenmiş bir suçtur ve tecavüzdür.

Aynı şekilde Said Nursî, inkarın, küfür ve isyanın insanlığa karşı işlenmiş bir düşmanlık, onların hukukunu çiğnemek olarak değerlendirir. Çünkü bir insan başkalarının mukaddesatını nasıl ayaklar altına alabilir? Azınlıktaki bir kesimin çoğunluğun değerlerine nasıl tecavüzde bulunabilir?

Buradan hareketle Said Nursi, küfrün bütün kainata düşmanlık olduğuna hükmeder. Çünkü inkar kainata karşı bir zulüm ve istihfaktır.

"Madem küfür hadsiz hukuka bir tecavüzdür; elbette hadsiz bir cinayettir. Öyleyse hadsiz bir azaba müstehak eder."

İnsani Ütopya

Ütopya alemi materyalist düşüncenin bir sonucudur. Çünkü bunlar Cenneti dünya üzerinde ve dünya şartlarında gerçekleştirme peşindedirler. [Said Nursi'nin](#) Kur'anî yaklaşımına göre ise, arzî alem veya dünya hayatı noksan ve kusurlarla içiçedir. Bu durumda dünya, insanlığı sermedî ve uhrevî aleme ulaştıracak bir köprü vazifesini görür.

İnsan-ı kamil, bu hayatta dengeye odaklanmıştır. Olmayan ve hayal ürünü olan şeylere alabildiğine düşkünlük gösterme yoluyla değil, ahlakî mücadeleyle tamamlanan bir yaşam tarzını benimser. Buna karşılık materyalistlerin ütopya anlayışı tüketimi sınırsız bir şekilde gerçekleştirme, arzu ve isteklerinin doyumsuz olduğu düşüncesiyle hareket etme esası üzerine kuruludur. Aslında bu durum, çoğunluk için gerçekleşmesi imkansız bir rüyadan başka bir şey değildir. Çünkü bu ütopya çok az bir kesim dışında hiçkimse için gerçekleşmez. Bunun yanısıra ütopya zaman ve mekan ile sınırlıdır. Bir toplum olsun, veya geniş bir kitle olsun bolluğu veya özgürlüğü belli yönleriyle, sınırlı olarak kullanabilirler. Üstelik belli bir süre sonra elde edebildikleri bolluk ve özgürlüğü kaybedecek olurlarsa, ellerinde anarşi ve bozgunculuktan başka bir şey kalmaz.

Buna karşılık eğer hayat mücadelesi, bir seraptan ibaret olan arzî rüyaların ve halüsünasyonların hakimiyetlerinden uzak olur, İlahî mükemmelliğe kıyasla arzî yapının noksanlığı esasına dayalı ahlakî kanunlar çerçevesinde hayatını sürdürürse duru çok farklıdır. Bu tarz, herşeyden önce nefisle mücadeleyi şart koşan bir tarzdır. Böyle bir yaklaşım ise mutluluktan başka bir şey kazandırmaz.

Çünkü bütün nesiller sürekli olarak kendilerini beşeri zaafının kuşattığını görürler. Allah'ın hidayetine ve irşadına ulaşabilmek için hem kendi içlerinde, hem de dış dünyada çift yönlü bir mücadeleyi vermek için çaba gösterirler.

İnsan-ı kamil, kamil bir toplum demek değildir. Kamil toplum diye bir şeyin sözkonusu olması aslen mücerred bir ütopyaadan ibarettir. Çünkü kamil bir toplumu oluşturacak şartları ve kanunları insanların kendileri oluşturamaz. Böyle bir toplumun oluşabilmesi ise, tarih boyunca insanlara İlahî kanunları bildirmek için seçilmiş elçilerin gelmesi gibi bir şarta bağlıdır. Semavî bir kaynaktan beslenmekle gerçekleşebilir. Ancak bunun için de yine insanların o kaynağı tam anlamıyla hayatlarına geçirmeleri şarttır. Kaldı ki, insanın bizzat kendisinin kemale ulaşabilmesinin en önemli sebebi, yine Allah'ın ipine sıkıca sarılması, O'nun emirlerine ve yasaklarına azami riayet etmesidir.

Onun insani gurur ve diğer zaafı bu yolun önündeki engellerdendir. Her an kemale erme hedefinden geri kalabilir, sahip olduğu özelliklerini kaybedebilir.

Hayatı istikamet üzere götürecek ve kemali genele yayacak kanunlar, ulvî kanunlardır. Ulvî kanunların temelleri ise sabittir. Sadece furiat zaman içinde yenilenmeye müsaittir.

Bu noktada ulvî kanunların temellerinin neden sabit olduğu sorusu üzerinde duralım.

İnsanlık aynı tabiat ortamında kapalı bir daire şeklindeki bir alanda yaşar. İnsan, medeniyetler ve asırlar farklı olsa da aynı özellikleri yansıtarak yaşar. Bu temel özelliklerle edindiği hayat tecrübelerini kullanarak toplumsal çatıyı ve çerçeveyi oluşturur. İnsanî tepkiler zaman geçse de, mekanlar değişse de birbirine paraleldir. Toplumsal plandaki bu paralellik fert planında da geçerlidir.

Buradan hareketle, insanî nefsin ve fitratın sabit oluşu ile uygulanması gerekli kuralların sabit oluşu yanyana olmalıdır. Bu sabit kurallar ise kutsal kitaplarla insanlara bildirilmiştir. İnsanların medeniyetleri ve kültürleri değişse de, bu kuralların değişmemesi işte bu yüzdendir.

Basın-yayın, internet, küreselleşme ve bunlara bağlı diğer unsurların oluşturduğu kültürler. Bunlar soğuk savaş ve ideolojik savaş kültürleri değildir. Yeni kültür, içtihadî yeniliği de gerekli kılmaktadır. Eğer insanın temel özellikleri dikkate alınır, uygulanması gereken konular da Rabbanî olmalıdır. Bu kanunlar ise, temel insanî özelliklerin süslenmesini, medeniyetlerin ve kültürlerin yenilenmesiyle sürekli yenilenen istek ve arzuların hücumundan korunmasını netice verecektir.

İslam gerçeği, insanî rüyaların oluşturduğu arzî ütopyaı kabul etmez. Kaldı ki, zaman ve mekanlı sınırlı olan arzî bir rüyanın insanın hangi ihtiyacına cevap vereceği bellidir. [Said Nursi](#) de sürekli olarak bu noktayı dile getirir ve uyarılarda bulunur.

Tercih edilen insan tipi

Tercihe şayan insan, içindeki bedevî ve köylü cevherini sürekli medenileştirme istek ve arzusunu taşıyan, meşrebi şefkat, ülfet ve temizlik olan, en güzel özelliklere açık ve

---

faziletlere düşkün olan insandır.

Muasır medenî insana -zevkler de dahil, günümüz medeniyetinin batağına saplanmış olduğunu zaman zaman farkedebilen insana- hitap, eğer mahallî ve kültürel şartlara riayet edilerek yapılırsa, muhatap olan her insan kendisine verilmek istenen mesajı her geçen gün daha da rahat alabilecektir. Çünkü insan yaratılışında Said Nursi'nin hayatî basitlik olarak vasıflandırdığı ve değerlerini beyan ettiği bir özellik vardır. Bu basitlik, insanın yaşamak için ancak lüzumlu şeyleri elde etmesi ve bunun için çalışması demektir. Böylece bu fitrî insanın nefsi, Said Nursi'nin de üzerinde özenle durduğu, tutarlı ve dengeli bir nefistir. Bu nefis gösteriş, israf ve doyumsuzluk gibi hasletlerden çok uzaktır. İçinde yaşadığımız toplumlar gibi komik oyuncaklarla eğlenen maymunlaşmış toplumlarda böyle bir tavır sergilemek ise gerçekten zordur.

Bu noktada, Said Nursi'nin muasır Müslüman insan olarak tanımladığı ölçülere sıkıca bağlanmak gerekmektedir. Bu insan manevî kazançlarını ve özelliklerini hesapsızca hareket etme veya sonucu doğru kestirememe gibi sebeplerle heder etmeksizin hem kendisini, hem de diğer insanları irşad etme şeklindeki cihadı yapar. Bu insan, ayağının bastıyeri iyi hesaplar ve adımlarını ölçülü atar. Maddî açıdan olsun, manevî açıdan olsun bu hareket tarzını asla terketmez. Bu insan nizam prensibini sıkıca uygulayan disiplinli bir kişidir. Anarşiye inanmaz. Çünkü böyle bir hareket tarzı terörden başka bir şey doğurmaz. İslam ümmetini başarıya ulaştıracak yegane yolun daha meşakkatli olan manevî cihad olduğuna gönülden inanır.

Şu bir gerçektir ki, Müslüman toplumların yaşadığı çöküntü, ümmetin izzetini heder etmiş, karanlık asırlara geri döndürmüştür. Bu durumdan istifade eden Batılı düzenler kötü ahlakı, menfaatperestliği ve geriliğe sebep olan bütün hasletleri ümmetin içine yerleştirmeyi başarmıştır. Böylelikle mü'minlerde içine düştükleri bu kötü durumdan ümmeti kurtaracak ne güç, ne de enerji kalmamıştır.

Bu çöküş dönemi ümmetin ruhî dünyasına öyle bir ahlak yerleştirmiştir ki, bununla bütün değerlerini, hasletlerini ve özelliklerini kendi eliyle silmiştir. Öyle özelliklerle donanmıştır ki, Batılılaşma gayretleriyle kendisine miras olarak kalan vasıflarını her geçen gün kendi eliyle yok etmiş veya başka değerlerle değiştirmiş, dünyevî değerleri ön plana çıkarmıştır. Çünkü kendisini batılılaştırmaya çalışan kesimler gelişmenin, ilerlemenin ve güçlenmenin yegane yolu olarak bunu telkin etmişlerdir. Neticede şu noktaya gelmiştir: Şuursuzluk, idraksizlik, seviyesizlik, delilik ve inkarcılık. Böylece ortaya hevasına düşkün, fazilete yönelik kullanması gerekli kabiliyetlerini değersiz şeyler için kullanan bir ümmet ortaya çıkmıştır.

Evet, şüphesiz bu durum da kalıcı değil, arızîdir. Bu ümmetin içinden yüce hedefleri, üstün gayeleri gösteren rehberler çıktığı takdirde, bütün bu olumsuzluklar silip gidecektir. Bu durumda öncelikle, ümmetin içine düştüğü bu geri kalmışlıktan çıkarabilmek için, onu hikmet yonula yöneltmek, bunun için de Kur'anî bakış açısını kazandırmak gerekir. Hakiki düşmanı olan "geri kalmışlık, cehalet ve batı hayranlarının yaptıkları mugalatalara" karşı

---

onun gözlerini açıp şuurlandırmaları gerekir.

Bu hedefin gerçekleşmesi ise, sabır ve tevekkül silahını kuşanmayı gerektirir. Temellerini İslamın oluşturduğu toplum binası, gerçekten sahlam ve ihtişamlı bir binadır. Böyle bir bina ise aceleyle inşa edilmez. Büyük bir dikkat, itina ve nesiller boyu devam edecek titiz çalışmalar gerektirir.

Bireysel felsefe, toplumsal felsefe ve insan hakları

[Said Nursî](#), muasır medeniyetin içinde odaklanan zulüm ve haksızlık üzerinde ısrarla durur. Bu özelliklerin ana sebebi ise, kabul gören değerlerin ve insan hakları meselesinde istikamet dışı olan hükümlerin ardında beşerî siyasetlerin ve yerleşik ideolojilerin bulunması ve bunların yönlendirici rol üstlenmesiydi. Kişi ve toplum hukukunun dengeli bir şekilde gerçekleştirilmesi çabaları çoğu zaman ifrat veya tefrit uygulamalarını ortaya çıkarmıştır. Özellikle modern medeniyetin konuya yaklaşımı birbiriyle çelişen özellikler taşır.

Siyasal felsefelerden birine göre birey, bütün hürriyetlerin bağlantı noktası, bütün önceliklerin ve aktivitelerin merkezi olarak kabul edilir. Bir başka siyasal felsefe de vardır ki, bunun tam tersi olarak bireye sadece toplum içinde sayısal varlık olarak bakar. Ferde sadece toplumsal açıdan değer verir. Çoğunluğun yararına olacak bir noktada, azınlığın hukukunu rahatlıkla feda eder.

Gayet açıktır ki, bu mantık, tahakküm ruhunu aksettirir. Bu açıdan çağdaş insanın ruhu sadece hayata odaklı bir hayat felsefesi geliştirmiştir. Güçlünün haklı olduğu, kuvvetlinin zayıfı ezdiği bir dünyanın insanıdır. Vakıa, her iki felsefe kuvvetlinin ayakkalması prensibinden çıkmıştır. Ferdiyetçilik ekolünün ürünü ise bir menfeate ulaşmak için birbiriyle yarışan, birbirini ezen insanlar olmuştur. Bu tip insanlar kendi şahsi şereflerini, kazançlarını ve toplumsal saygınlıklarını gerçekleştirmek için her türlü bebebe ve vesileye yapışırlar.

Bu durum aynen toplumcu ekolde de söz konusudur. Çünkü bireye kesinlikle yer ayırmaz. Toplumun ve çoğunluğun karşısında azınlığın hiçbir hakkı yoktur. Bu görüşe sahip olanlarla ilgili olarak Said Nursi şunları söyler;

"İki Harb-i Umumî, bu gaddar kanun-u esasînin su-i istimalinden çıkıp bin sene beşerin terakkiyatını zîr ü zeber ettiği gibi, on câni yüzünden doksan mâsumun mahvına fetva verdi. Bir menfaat-i umumî perdesi altında şahsî garazlar, bir câni yüzünden bir kasabayı harap etti."

Sadece ferde nazarını hasreden felsefe veya bunun tam tersi olarak mutlak anlamda topluma topluma önem veren felsefe birbirinden ayrı gibidirler. Ancak insan üzerine boğucu bir baskı kurmak noktasında birleşirler. Çünkü bütün maddî şartlarda hesap faturası hep insana çıkmaktadır. Diğer yandan her iki felsefe insanın içinde yaşadığı görünen veya görünmeyen zamansal ufuklarda yansımaları olar ve varlıkların asıl kaynağı olan Yaratıcıyı yok sayma noktasına birleşirler. Bu iddialarını insanın asla uzak kalamayacağı bir hakikat olarak sunarlar.

Her iki nazariye de insanî değerlendirmelerini çoğunluk noktasına hasretmişlerdir. Sosyalizm aslında ferdiyetçiliğin bazı yönlerini de aksettirir. Mesela sosyalizm farklılığa inanmaz. Topluma tek bir açıdan bakar. Aynı durum ferdiyetçilik düşüncesinde de vardır. Çünkü diğeri gibi teklikten başka bir şeye inanmaz. Çünkü enaniyet başkasının arlığını gören gözün önüne perde çeker. Diğer yandan fayda görüşünü sadece kişinin kendisine odaklar. Bu yüzden fert her zaman kendi faydasını ön planda tutar. Kendi menfeatini sağlamak için de her türlü mücadeleyi verir.

"Ehl-i dalâlet için, zaman-ı hazırdan mâadâ her şey mâdum ve firakların elemeleriyle doludur. Ehl-i hidayet için, mazi, müstakbel müştemiâtıyla mevcuttur, nurludur. Aynen öyle de, fâniyatta, yani geçmiş muvakkat vaziyetler, ehl-i dünya için, fenâ-yı mutlak karanlıklarında mâdumdur; ehl-i hidayet için mevcuttur diye gördüm. Çünkü, eski zamanda çok alâkadar olduğum zevkli veya kıymetli ve şerefli muvakkat vaziyetleri mütehassirane hatırladım, müştâkane arzu ettim."

"İnsan bu dünyaya keyif sürmek ve lezzet almak için gelmediğine, mütemadiyen gelenlerin gitmesi ve gençlerin ihtiyarlaşması ve mütemadiyen zeval ve firakta yuvarlanması şahittir. Hem insan, zîhayatın en mükemmeli, en yükseği ve cihazatça en zengini, belki zîhayatların sultanı hükmünde iken, geçmiş lezzetleri ve gelecek belâları düşünmek vasıtasıyla, hayvana nisbeten en ednâ bir derecede, ancak kederli, meşakkatli bir hayat geçiriyor. Demek insan bu dünyaya yalnız güzel yaşamak için ve rahatla ve safâ ile ömür geçirmek için gelmemiştir. Belki azîm bir sermaye elinde bulunan insan, burada ticaret ile, ebedî, daimî bir hayatın saadetine çalışmak için gelmiştir. Onun eline verilen sermaye de ömürdür."

[Said Nursi](#), insanîyetin hizmeti için en büyük fıkıh (ilim) kapısını açtı. Çok geniş kapsamlı bir bakış açısıyla meseleleri değerlendirdi. Hastalara, ihtiyarlara, gençlere, kadınlara ve çocuklara varıncaya kadar şefkat temeline dayalı bir irfan binası tesis etti. Bu insan gruplarının bütün problemlerine insanîyet ruhuyla çözümler üretti. Hastalara ve ihtiyarlara, çaresizlik, yeis ve perişanlık hallerine yeni bir bakış açısı ortaya koydu.

Bunların da ötesinde Said Nursi'nin insanîyete bakışı ölüm meselelerine, yetimlere ve sevdiklerini kaybedenlere kadar bütün hallerde de kendini gösterir. Onun insanîyete bakış açısı sadece gözyaşı demekten ibaret değildir. Bunun ötesinde hayat ve ölümle ilgili meselelere yaklaşımda yeni bir şuurun bina edilmesi için gayret etti. Her bir insana bu

---

bakış tarzını kazandırmanın yanısıra o insanı kainatla, varlıklarla, zaman ve mekan kayıtlarıyla, hazırda ve gaybda olan olaylarla, akıl ve kalple bağlayacak yeni bir rabıta oluşturmaya çalıştı.

Bizler inanıyoruz ki, Said Nursi'nin İslamî Varlık İdeolojisi (İnsanî Varlık İlmi) olarak isimlendirebileceğimiz bir sistemin kurulmasında çok büyük rolü olmuştur. Bu sistem diğer pek çok ilmi kuşatan bütün meselelerin ve bahislerin üzerine kuruludur. Ahlak, felsefe, manevi ilimler ve özellikle bu alanda öncü rol üstlenen kültür ilimleri bu sistemin ana direkleri mesabesinde.

Beşerî nefsi sükût ettiren sebepler

İnsandan birbiri içine geçmiş zatî ve manevî uunsurlar hükmeder. Said Nursi bunları şöyle sıralar: **Nefis, heva, vehim ve şeytan.**

Bu unsurların manalarını öğrenmek istersek, şu bilgilerle karşılaşırız:

Nefis, insanın tabîî hayatında her zaman etkisi altında kaldığı olumsuz özelliklerin ve şehvanî duyguların toplandığı merkezdir. Örneğin yeme-içme lezzeti bir şehvettir. Cimrilik ise olumsuz bir özelliktir.

Heva, insandaki şehvetlerin, fitrî eğilimlerin, maddî lezzetlere düşkünlüğün, zahirî güzelliklere sevgi besleme gibi özelliklerin tamamını içinde barındıran bir kuvvedir.

Vehim, önü alınmaz düşüncelerin, gerçekleştirilmemiş tasavvurların, asılsız varsayımların, insanı harekete geçmekten ve hedefine ulaşmaktan alıkoyan bütün özelliklerin birleşimidir. İnsanların iç dünyasında çoğunlukla aslı olmayan, gerçekleşmesi imkan dahilinde bulunmayan meseleleri gerçekmiş gibi gösterir. Bunları insan için temel maksat olarak gösterir. Vakıada olmayan temelsiz şeyleri gerçek gibi görmesini sağlar.

Şeytan ise, haricî bir kuvvedir. Yapması gerekli şer'î görevlerden gafil olan insanların maruz kaldıkları mugalata ve saptırma gibi fonksiyonları gerçekleştirir. İnsanı asıl hedefinden saptırmak için elinden geleni yapar.

Görünen odur ki, insanıyet çoğu zaman şeytanı elle tutulur maddî bir mahiyette şekillendirme gayretini sergilemektedir. Örneğin yakın bir zamana kadar Hıristiyanlık Kilisesi kadını şeytan olarak görmekteydi. Komünizm ideolojisi ise kapitalizmi şeytan olarak gördü. Masonluk ise en tehlikeli şeytanı bizim içimizde farzettii.

Aslında şeytan bütün bunların ötesinde bir varlıktır. Tıpkı Kur'an-ı Azimüşşan'ın izah ettiğı gibi şeytan, insana şerri ve şerre velisele olacak şeyleri gösteren, nefsin yakîn ipini bırakıp sapmasına gayret eden, tıpkı insanlığın atası Hz. Adem (a.s.m.) ve eşi Hz. Havva'yı aldattığı gibi aldatmaya, tıpkı onları Cennetten uzaklaştırdığı gibi insanlığı da Cennetten

---

uzaklaştırmaya çalışan bir mahiyettedir.

[Said Nursi'ye](#) göre nefsin önünde nefs-i levvame halinden nefs-i emmareye dönüşmesini sağlayacak bir hareket alanı vardır. Bu dönüşüm ise nefsin günahlardan veya hatalardan uzak kalma gayretinin olması veya olmamasına bağlıdır. Şöyle der:

"Bazan olur ki, nefs-i emmâre, ya levvâmeye veya mutmainneye inkılâp eder, fakat silâhlarını ve cihâzâtını âsâba devreder. Âsab ve damarlar ise, o vazifeyi âhir ömre kadar görür. Nefs-i emmâre çoktan öldüğü halde, onun âsârı yine görünür. Çok büyük asfiya ve evliya var ki, nüfusları mutmainne iken, nefs-i emmâreden şekvâ etmişler. Kalbleri gayet selim ve münevver iken, emrâz-ı kalbden vâveylâ etmişler. İşte bu zatlardaki, nefs-i emmâre değil, belki âsâba devredilen nefs-i emmârenin vazifesidir. Maraz ise, kalbî değil, belki maraz-ı hayâlîdir."

Nefsin bozulması ve yanılığa düşmesi şeytanın etkilemesi, ona telkinlerde bulunması ve içine vesveseler atmasıyla gerçekleşir. Bu şeytanın varlığında Said Nursi'nin şüphesi yoktur. Hatta şeytanın varlığını insan ve kainat alemleri arasındaki paralellikten hareketle de ispatlamıştır. Örneğin insan aleminde nefs-i emmare bulunur. Bu ise kainattaki şeytanla aynı mesabededir. Bu yaklaşımla hareket eden akıl etrafımızdaki kainatta gözle ve maddi hislerle idrak olunamayan bir varlığın, yani şeytanın varlığını kabullenmede zorlanmaz. Aynı durum insanî yapımızda bulunan ve bizi devamlı yanıltmakla meşgul olan nefs-i emmare için de söz konusudur.

İnsan ve kainat alemleri arasındaki uyumdan hareketle Said Nursi, şeytanın varlığını da işte bu şekilde açıklamaktadır. İnsanın iç alemindeki özellikleri ve nefsin faaliyetlerini tahlil ederken, şeytanın rahatlıkla iş görebileceği bir ortamı da hazırladığını, şeytana yardımcı olduğunu ifade eder. Said Nursi şöyle der:

"İnsan küçük bir âlem olduğu gibi, âlem dahi büyük bir insandır. Bu küçük insan o büyük insanın bir fihristesi ve hülâsasıdır. İnsanda bulunan nûmunelerin büyük asılları, insan-ı ekberde bizzarure bulunacaktır. Meselâ, nasıl ki insanda kuvve-i hafızanın vücudu, âlemde Levh-i Mahfuzun vücuduna kat'î delildir; öyle de, insanda kalbin bir köşesinde lümme-i şeytaniye denilen bir âlet-i vesvese ve kuvve-i vâhimenin telkinatıyla konuşan bir şeytanî lisan ve ifsad edilen kuvve-i vâhime küçük bir şeytan hükmüne geçtiğini ve sahiplerinin ihtiyarına zıt ve arzusuna muhalif hareket ettiklerini, hissien ve hadsen herkes nefsinde görmesi, âlemde büyük şeytanların vücuduna kat'î bir delildir. Ve bu lümme-i şeytaniye ve şu kuvve-i vâhime bir kulak ve bir dil olduklarından, ona üfleyen ve bunu konuşuran haricî bir şahs-ı şerîrenin vücudunu ihsas ederler."

Ancak insan, mahzâ nakıs değildir. Nefsi mutlak anlamda saptırıcı değildir. Nefsin şerrî yönü olduğu kadar hayrî yönü de bulunur. Bu hayrî yönler dikkate alındığında önemli bir vasıta olabilecektir. Nefs-i emmarenin taleplerini reddetmek ne kadar zor olsa da, insana çok şeyler kazandıracaktır.

Nefis

Nefis, tezkiye olunan nefisle, emmare olan nefisten oluşur. Ancak imtihana vasıta olması açısından [Said Nursi](#), daha ziyade nefis-i emmare üzerinde durur. Çünkü bu nefis diğerinin negatif cinsi olmakla birlikte, saptırma cihetinden daha güçlü, batıla yöneltme bakımından daha etkili özelliklere sahiptir. Kişiyle ihlâslı ve istikametli davranışlar arasına sürekli olarak girer.

Nefs-i emmarenin öyle bir kimliği vardır ki, bir kişi ne zaman kulluk taahhüdünden, imanî vecibelerini yerine getirmekten ve kendini arındırmak için mücadele vermekten sıkıntıya düştüğünde derhal kendini gösterir. Üzerine büründüğü masumiyet elbisesini bu durumlardan hemen çıkarır.

İmanî terbiyenin kazandırdığı özellik ise, bu nefsin insan şeklindeki fonksiyonunu açıkça ortaya çıkarmaktadır. Ancak yine de tam olarak ortaya çıkarma mümkün olmayabilir. Çünkü nefis-i emmare bütün yönleriyle kendini göstermez. Tıpkı bir delikten başını çıkaran yılan misali kendisini gösterir, ancak asıl kimliği ve diğer yönleri gizli kaldığı için gerçek boyutları hemen anlaşılmaz. Üstelik yılanın kafasını hemen deliğe sokup gizlenmesi gibi, nefis-i emmare de, derhal gizlenir ve uygun bir fırsatı bekler.

"Bu ikinci nefis-i emmârede şuursuz kör hissiyat bulunduğu için, akıl ve kalbin sözlerini anlamıyor ve dinlemiyor ki onlarla ıslah olsun ve kusurunu anlasın. Yalnız tokatlar ve elemelerle nefret edip, veya tam bir fedailiğe her hissini maksadına feda etsin. Ve Risale-i Nur'un erkânları gibi, herşeyini, enaniyetini bıraksın. Bu acip asırda dehşetli bir aşılama ve şırıngayla hem hakikî, hem mecazî iki nefis-i emmâre ittifak edip öyle seyyiata, öyle günahlara severek giriyor. Kâinatı hiddete getiriyor."

Nefis bütün isyanları, nizaları ve kibirlenmeleri birarada bulunduran bir zemindir. Aynı özellik İblis'e de verilmişti ve İblis bu özelliğiyle Hâlık'ının huzurunda kibir ve enaniyetinden dolayı başkaldırmıştı. Böylece insan nev'inin de önüne bir isyan ve inkar yolunu açmıştı.

Onun açtığı bu yoldan giden nefis takvâdan alabildiğine kaçınma, ibadetlerden uzak durma, böylece tuğyanını ve enaniyetini sergileme noktalarında İblis'i hiç aratmadı. Çünkü nefsi bu yönde güçlendiren ve azdıran şartları önünde hazır buluyordu. [Said Nursi'ye](#) göre bu uygun zeminin en önemli unsuru ibadetlerden kaçınma ve günahlara karşı hassasiyet göstermemektir. Bu noktada nefsin emirleri doğrultusunda hareket edenlerin varacakları en son nokta ise, firavunluktur.

"İnsan, cismen küçük, zayıf ve âciz olmakla beraber, hayvanattan addedildiği halde, pek yüksek bir ruhu taşıyor. Ve pek büyük bir istidada mâliktir. Ve hasredilmeyecek derecede meyilleri vardır. Ve gayr-ı mütenahi emeller sahibidir ve addedilemez fikirleri vardır. Ve gayr-ı mahdud şehviye ve gadabiye gibi kuvveleri vardır. Ve öyle acaip bir yaratılışı vardır ki, sanki bütün envâ ve âlemlere fihriste olarak yaratılmıştır."

"İşte, böyle bir insanın o yüksek ruhunu inbisat ettiren, ibadettir. İstidatlarını inkişaf ettiren, ibadettir. Meyillerini temyiz ve tenzih ettiren, ibadettir. Emellerini tahakkuk ettiren, ibadettir. Fikirlerini tevsî' ve intizam altına alan, ibadettir. Şehviye ve gadabiye kuvvelerini had altına alan, ibadettir. Zahirî ve bâtinî uzuvlarını ve duygularını kirleten tabiat paslarını izale eden, ibadettir. İnsanı, mukadder olan kemâlâtına yetiştiren, ibadettir. Abd ile Mâbud arasında en yüksek ve en lâtif olan nisbet, ancak ibadettir. Evet kemâlât-ı beşeriyenin en yükseği, şu nisbet ve münasebettir."

"İhtar: İbadetin ruhu, ihlâstır. İhlâs ise, yapılan ibadetin yalnız emredildiği için yapılmasıdır. Eğer başka bir hikmet ve bir fayda ibadete illet gösterilse, o ibadet bâtıldır. Faydalar, hikmetler yalnız müreccih olabilirler, illet olamazlar."

Buradan hareketle, Allah'ın nefsin önüne çok ciddi bir imtihan alanı açtığını açıkça görmekteyiz. O'nun manevi kirlere arınmaya ve temizlenmeye yönelik emirlerine boyun eğdiği ölçüde manevi açıdan terakkî edeceği de ayrı bir gerçektir.